

Правилно разбиране на Божието Слово

Библейският контекст

Част 2 от 2

by Craig S. Keener

PNEUMA REVIEW, Зима 2005 (том 8, номер 1)

Примери за употребата на културния контекст, продължение на изданието от есен 2004 на *Pneuma Review*:

7. Господната молитва в Матей 6:9-13

Много езичници прибавят към обичаите си колкото е възможно повече божества, напомняйки на божествата си за жертвите, които са направили за тях и следователно как самите божества са длъжни да отговорят на молитвите им. От друга страна Исус казва, че нашите молитви трябва да са въз основа на взаимоотношенията ни с нашия Небесен Отец.: ние можем да извикаме към Него, защото Той е наш баща (Мат. 6:7-9).

Исус използва някои неща от неговата културна среда, която по онова време е примесена с библейски истини. Тук Исус приспособява една често използвана в синагогите молитва, която е звучала по следния начин: "Отче на небесата, да се свети името Ти, да дойде царството ти .скоро" Евреите са очаквали едно време, през което името на Бога ще бъде издигнато като „свято“ сред всички народи. Според еврейския мироглед Бог царува в настоящия момент, но когато те са се молили за това да дойде Неговото царство, то молитвата им е била за това Той да управлява над цялата Земя и волята Му да бъде на Земята така като тя е и на Небето. Затова Исус учи учениците си да се молят за това божие царство да дойде скоро, момент, в който Божието Име ще се прослави в цялата Вселена.

Молбата към Бога за "ежедневния хляб " напомня за това как Бог ежедневно осигуряваше хляб за Израел в пустинята. Бог все още е нашия снабдител. Молбата към Бога „да ни прости дълговете“ напомня на слушателите на Исус за нещо познато. Бедните селяни е трябвало да вземат доста пари на заем, за да засеят нивите си и затова съвременниците на Исус разбираха, че греховете на хората са нещо като дълг към Бога. Молитвата към Бога "да не ни въвежда в изкушение " , най-вероятно, напомня за една стара молитва, практикувана в еврейските синагоги, в която се отправят прошения към Бог да предпази хората от грях. В такъв случай молитвата не означава "Не ни води в изпитания," но по-скоро, "Не ни позволявай да се провалим в изпитанията" (сравни 26:41, 45).

8. Войниците измъчват и се подиграват на Исус в Матей 27:27-34

Над шест стотин римски войници стояха пред крепостта „Антония“ и пред двореца на Пилат, който някога е бил на Ирод Велики. Без да осъзнаят, че пред тях стои истинския цар на Израел и на човечеството, те му се подиграваха, че е цар. Римските войници са известни с това, че са малтретирани и са се подигравали на затворниците. Един от древните начини да се подиграваш на някого е било като го обиждаш, че е цар. Понеже римските войници са носели червени роби, най-вероятно те са използвали избледняло наметало, за да имитират червената мантия на по-ранните

гръцки владетели. Хората, които са почитали тези владетели са се покланяли пред тях, както е този случай. Военните често са използвали бамбукови пръчки и затова войниците най-вероятно са имали такава пръчка на разположение, с която са се подигравали на царския скиптър. Стандартното поздравление към римския император е било “да живее!”

Да оплюеш един човек е било една от най-големите обиди, които човек е можело да отправи към някого, а евреите са смятали за особено нечисто, когато ги оплюе някой, който не е от еврейски произход. Римляните са събличали голи пленниците си, а това е било изключително срамно за палестинските евреи. След това са разпъвали пред хората престъпника

Обикновено осъденият е трябвало сам да носи хоризонталната греда на кръста (от лат. *patibulum*) до мястото, където е изправен кола (от лат. *palus*). Преди това обаче, гърбът на Исус е бил жестоко бичуван, за да може той да се справи с това (27:26). Такива бичувания често са оставяли по гърба на жертвата кървави следи, а понякога са водели до оголване на ребрата и дори до смъртта на жертвата, която е била предизвикана от шок или кръвозагуба. Ето защо войниците извикват Симон от Киринея, за да носи кръста. В Киринея, който в момента се намира в Либия - Северна Африка, е имало голяма еврейска общност, (около една четвърт от града), сред която е имало и повярвали в Христа. Подобно на евреите и повярвалите в Христа, които са живеели извън Ерусалим, Симон идва в града за празника. Римските войници са можели да привикат който и да е да пренася разни неща за тях. Въпреки учението на Исус в Матей 16:24, войниците е трябвало да извикат случаен човек, за да направи онова, което учениците на Исус не са искали да извършат.

Разпятието е било най-срамната и болезнена форма на екзекуция сред римските жители. Понеже осъденият не е можел да ходи до тоалетна самостоятелно, то той е трябвало да прави това пред много хора. Понякога войниците са завързвали осъдения за кръста, а в други случаи са го приковавали, както е станало и с Исус. Умиращият не е можел да отпъди насекомите, привлечени от окървавения му гръб или от раните му. Понякога, на разпнатия е отнемало около три дена, за да почине.

Ерусалимските жени са приготвяли болкоуспокояващо лекарство от вино, за да дават на осъдените да пият. Исус отказа да го изпие. (сравни с 26:29). Смесеното със смирна вино от пасажа в Матей 15:23, един деликатес и болкоуспокояващо средство на повърхностната болка, става вино, примесено с жлъчка в Матей (виж и Псалми 69:21), а между арамейската дума за „смирна” и еврейската дума за „жлъчка” има сходството. Дори и без смирна, самото вино е действало като болкоуспокояващо (Притичи 31:6-7). Но Исус отказва да го пие. Въпреки че ние Го изоставихме и избягахме, когато Той се нуждаеше най-много от нас, Той дойде, за да понесе болката вместо нас и Той избра да го направи до край. Такава е Божията любов към всички нас.

9. Прелюбодеяние и убийство в Марк 6:17-29

Връзката на Ирод с братовата му жена Иродиада, за която той се жени, е била всеизвестна. Наистина тази връзка го карада планува развод с първата си жена, чийто баща, който също е цар, по-късно воюва срещу Ирод заради тази обида и го побеждава. Изобличението, което Йоан прави на тази връзка (Лев. 20:21) предизвиква сексуалната неморалност на Ирод., но е възможно, същият да го е приел като политическа заплаха, като се има в предвид политическите разделения, които по-късно водят до военно поражение. (Древният еврейски историк Йосиф твърди, че много хора приемат унижението на Ирод във войната за божествена присъда за това, че той екзекутира Йоан Кръстител.)

Отпразнуването на рождени дни по онова време не е било еврейски обичай, а само гръцки или римски, но до онзи момент еврейските аристократи вече възприемат голяма част от гръцката култура . Други източници потвърждават, че царският двор на Ирод са се забърквали в неморално поведение, описано в този пасаж. След като взема братовата си жена (Лев. 20:21), Антипа пожелава Саломе, дъщерята на жена си (виж Лев. 20:14). Тогава той произнася клетва, която може да е била произнесена в пияно състояние, но която в същото време, напомня за клетвата на

персийския цар, който е провокиран от красотата на Естир. (Естир 5:3, 6, 7:2), въпреки че молбата на това момиче не е толкова благородна. Но като римски васал, Ирод няма право да откаже на някой от царството му.

Саломе е трябвало да отиде и да пита майка си Иродиада, защото обикновено, на банкетите, мъжете и жените са яли поотделно. Разкопките при крепостта на Антипа „Махерус“ показват, че е имало две трапезарии, една за жени и една за мъже. Ето защо, Иродиада не е можела да види реакцията на Ирод към танците. Йосиф характеризира Иродиада по същия начин както и Марк: ревнива, амбициозна интригантка.

Въпреки че римляните и техните служители обикновено са екзекутирали чрез разпъване на кръст хора от по-нисшата класа или робите, то предпочитаната форма на екзекуция за уважаваните хора е била обезглавяване. Когато Саломе иска главата на Йоан Кръстител на поднос, тя го прави с цел да и бъде сервирана за вечеря – една отвратителна подигравка. Въпреки че клетвата на Антипа не е била узаконена и еврейските мъдреци са можели да го освободят от нея, то се е считало за непочтено да се е отречеш от клетва, направена на вечеря пред гости. Дори императорът не би си позволил да направи това с лекота. Повечето хора са се отвращавали от водачи, които са обезглавявали хора, но много документи потвърждават, че могъщи тирани, като Антипа, са вършели такива неща.

Ако един мъж е имал синове, то обикновено най-големият е бил отговорен за погребението на бащата. В този случай, учениците на Исус изпълняват тази роля. Понеже Йоан е екзекутиран, то учениците предприемат опасно начинание като вземат тялото, освен, ако не са имали разрешението на Ирод. Техният кураж показва колко много от Исусовите ученици са се оттеглили по време на неговото погребение.

10. Раждането на нов цар в Лука 2:1-14

Преброяването на населението се е използвало за изчисление на необходимото облагане с данъци. Записването, подбудено от преподобния император Цезар, поставя началото на контраста в повествованието между земния разкош на Цезар и небесната слава на Христа. Въпреки че египетската писмена документация за преброяване на населението показва, че хората е трябвало да се върнат по домовете си, за да се запишат, то домът, в който те са се завръщали не е бил родният им дом, а имуществото, което са притежавали (Статистическите данни са въз основа на личния имот). Следователно Йосиф вероятно е имал имущество във Витлеем. Годежът е осигурявал повечето от законните права на брака с изключение на половото сношение. Йосиф проявява доста храброст като взема своята бременна годеница със себе си (дори е твърде възможно тя да е била от Витлеем и да е трябвало да се върне в този град). Въпреки че законите за записването са изисквали само главата на семейството да се запише, то за жените от провинция Сирия (която е включвала и Юдея) също е било задължително да се запишат. Възможно е Йосиф да не е искал да я остави сама поради напредналата й бременност, особено ако обстоятелствата около бременността са я лишили от приятели.

Пелените са представлявали дълги платнени дрехи, които са били използвани, за да държат краката на бебетата изправени, за да могат те да растат изправени. Обикновено акушерките са помагали при раждането. Поради това, че Мария е била първексиня, твърде вероятно е, въпреки че не е сигурно, някоя акушерка да й е помагала при раждането. Еврейският закон е позволявал на акушерките да пътуват на далечни разстояния, дори в събота, за да помагат при раждане.

До втори век дори и езичниците са знаели за преданието, че Исус се е родил в пещера, която е била използвана за обор и която се е намирала зад нечия къща. Яслиите представлявали корито за хранене на животни. Понякога те са били строени дори на самия под. Традиционният „хан“ може да се преведе като „дом“ или „стая за гости“ и най-вероятно се говори за това, че поради това, че много от разпръснатите се роднини на Йосиф са се върнали в дома си по едно и също време, то за Мария е било по-лесно да роди в свободната ясла отвън.

Много религиозни водачи и особено общественият елит по онова време са мразели овчарите и са ги смятали за хора от по-низша класа. Но Бог гледа на хората по различен начин. Това че овцете са били изведени на паша през нощта говори за това, че навън е било топло, не е било зимен сезон (през зимата овцете щяха да са на паша през деня). По-късно 25 декември се приема като Рождество, за да се замени с един езически римски празник, който се е чествал на тази дата.

Езичниците са говорили за „добрата новина“ при раждането на император и този празник се е чествал из цялата империя. Те са приветствали императора като „спасител“ и „Господ“. Те приветствали тогавашния император, Август, за това, че е въвел световен „мир“. Но тази скромна ясла отличава истинския цар от римския император. Исус е истинският спасител, Господ, този, който носи световен мир. Бог не се впечатлява от човешката власт или почит. Той дойде като най-долен от всички хора и разкри необикновеното сърце на Бог към онези, които най-много зависят от Него.

11. Искането на учениците в Лука 9:58-62

Това предупреждение към бъдещите ученици за това, че човешкият Син няма дом за разлика от лисиците и птиците говори за това, че онези, които го следват може да страдат от липса на същите условия. Обикновено учениците са търсили собствените си учители, докато Исус сам извика своите ученици. Някои крайни философи, които се въздържали от материалното и са търсели как да отбягнат евентуални ученици, които са имали огромни изисквания, с цел да ги изпитат и да оставят само най-достойните от тях. Много палестински евреи са били бедни, но малко от тях са били бездомни. Исус се отказа дори от дома си, за да може да пътува и затова той зависеше напълно от гостоприемството и подкрепата на другите хора.

Мъжът, който иска да погребее баща си, не моли за кратко отлагане. Баща му не беше умрял същия или предния ден. По онова време членовете на семейството са носели трупа до гробницата и след това са оставали у дома в продължение на седем дни, за да го оплакват. Същият мъж можеше да каже, както това става в някои култури в Близкия Изток, „Нека да почакаме докато баща ми умре някой ден и аз изпълня задълженията си към него.“ Другата възможност е мъжът да говори за второто погребение на баща си, един обичай, който се е празнувал по онова време. Една година след погребението, тогава, когато плътта е изгнила и остават само костите, то синът се е връщал, за да постави костите в специална кутия, която е седяла в пролука в стената. Възможно е този син да е искал да отложи нещата с една година.

Едно от основните задължения на най-големия син е било да погребее бащата. Молбата на Исус към този син да зарече най-голямата си отговорност и да постави над нея Исус означава неподчинение на обществения закон: в еврейската традиция, почитането на бащата и майката е било една от най-великите заповеди и да се следва Исус по такъв начин е означавало нарушаване на тази заповед.

Но докато вторият човек научи за това колко важно е да се следва Исус, то третият научи за това колко е спешно да се следва Исус. Един от бъдещите ученици помоли за разрешение да каже довиждане на семейството си, но Исус сравнява молбата му с това да не внимаваш къде ореш, което води до разваляне на браздата в полето. Исус говори образно, за да напомни на слушателя си за историята за това как бе призован Елисей. Когато Илия намери Елисей докато вторият ореше, той го извика да го следва, но първо му позволи да се сбогува със семейството си. Исус говори образно, за да напомни на своя слушател за историята за това как Елисей бе призован. (3 Царе 19:19-21). Старозаветните пророци пожертваха много, за да служат на Бог, но призивът на Исус е по-радикален от този на един радикален пророк. Въпреки че трябва да сме внимателни спрямо хората, които понякога могат да представят посланието на Исус по един неправилен начин, то ние трябва да имаме желание да платим всяка една цена, която призивът на Исус изисква от нашия живот.

12. Приятелите на Бог се радват в Лука 15:18-32

Религиозният елит се сърдеше на Исус за това, че прекарва време с бирниците и грешниците. В края на краищата Писанието ни предупреждава за това да не се занимаваме с грешници (Псалом 1:1; Притчи 13:20). Разликата обаче се състои в това, че Исус прекарваше време с тях, за да може да ги спечели за царството, а не да се повлияе от техните пътища (Лука 15:1-2).

Исус отвърна на религиозния елит като им разказа три истории: историята за изгубената овца, изгубената драхма и за блудния син. Да имаш стадо от сто овце едва ли е било малко, а когато една овца се изгуби, овчарят прави необходимото, за да я намери. Той може да остави другите си овце при някой овчар, който ще се грижи и за двете стада едновременно. Често овцете са бродили заедно, а след това са се разделяли при отличителните повиквания на техните овчари или при звука на кавала. Когато овчарят намери изгубеното, той вика приятелите си, за да се радват заедно и Исус казва, че при Бог нещата стоят по същия начин. Тези, които са Негови приятели, се радват заедно с Него, когато Бог си върне изгубеното (15:3-7). Изводът е, че религиозният елит не са били приятели на Бог, защото ако бяха такива те щяха да се радват.

След това Исус говори за изгубената драхма. Ако една жена има десет драхми като нейна зестра, пари, които тя има в случай на развод или овдовяване, то тя е доста бедна жена. За средният работник по онова време, десет драхми са представлявали десет надника. При всички случаи една десета част е повече от една стотна част и затова тя отчаяно търси драхмата. Една стая от къщата на един човек от Галилея обикновено е имала каменен под, така че разни монети и други предмети постоянно са падали между фугите и са оставали там до деня, в който са били изкопани от съвременните археолози. При това, повечето от тези домове са имали само един малък прозорец и един изход, така че вътре е влизала малко светлина, която да помогне при намирането на монетата. Затова жената запалва лампа, но в онази епоха повечето лампи са били толкова малки, че едва са се побирали в нечия длан и затова не са осигурявали много светлина. Затова жената помита с метла, като се надява да чуе монетата да издрънчи и най-накрая я намира. Нейните приятели се радват заедно с нея, така както приятелите на Бог се радват с Него, като изводът е, че религиозният елит не е бил сред приятелите на Бог (15:8-10).

След това Исус се връща към историята за блудния син. По-малкият син казва на баща си, „Искам дела си от наследството“. При тогавашната култура, синът буквално е казал: „Татко, ще ми се да си мъртъв“— един пример на неуважение. Бащата не е бил длъжен да дели наследството си, но го е направил, като по-големият получава две трети, а по-малкия една трета. При тогавашното законодателство, подялбата се е състояла в това бащата да им каже кои ниви и имоти принадлежат на децата му след неговата смърт. Синовете са нямали право да продадат имота до като бащата не почине. Но този син го прави. Той бяга в далечна страна и пропилява спестяваното с години от баща му. Най-накрая, обеднял, той трябва да храни свинете. За еврейските слушатели на Исус, това е един подобаващ завършек за един непокорен син и подобаващ край за една такава история. Ако един младеж е трябвало да храни свине, то той е бил нечист и не е можел дори да моли своите еврейски събратя за помощ.

Но младият мъж предпочита да е слуга в дома на баща си, отколкото да гладува и затова се връща у дома, за да моли за милост. Баща му, като го вижда от толкова време насам, се втурва да го посрещне. При онази култура се е считало за недостойно един стар човек да тича, но този баща пренебрегва достойнството си. Синът му се е върнал. Синът се опитва да изпроси да е слуга, но бащата пренебрегва молбите му и казва да се донесе най-хубавата роба от къщата – несъмнено това е неговата собствена роба. Той поставя и пръстен на ръката на младежа – несъмнено това е бил пръстен с печат, символизиращ възстановяването на правата на сина. Той поставя и сандали на краката му и понеже повечето слуги не са носили сандали, бащата казва: „Не, аз няма да те приема като слуга. Ще те приема само като мой син! Угоеният добитък е бил достатъчен, за да се нахрани цялото село, затова бащата прави голямо угощение и всички негови приятели се радват заедно с него.

До тук историята прилича на предните две истории, но Исус продължава като направо предизвиква религиозният елит. В древната литература важните абзаци са се отбелязвали като първото и последното твърдение от абзаца са се повтаряли, в този случай : защото този мой син се намери. (15:24, 32). Когато по-големият брат разбира, че бащата е приел в дома си по-малкия му брат, той осъзнава, че няма какво да губи от материална гледна точка. Наследството вече е разделено. (15:12). Проблемът е в това, че той смята постъпката на баща си – отпразнуването на завръщането на непокорния син - за несправедлива, при положение, че самият син не заслужава милост. Той счита себе си за достатъчно добър, без да е необходима милостта на баща му. Той протестира пред баща си, като отказва да използва обръщение към него, унижава бащата като го кара да излезе и да го моли да влезе. В този момент той проявява неуважение към баща си толкова колкото и по-малкият му брат го е правил преди това. "Толкова години ти работя," протестира той (15:29), посочвайки, че той е бил по-скоро слуга, а не син – роля, която бащата не смята за подобаваща (15:21-22).

Религиозният елит мразеха „грешниците”, които отиваха при Исус, като в същото време те не осъзнаваха, че техните сърца не бяха по-добри. Грешниците бяха като по-малкия брат, а религиозният елит като по-големия. Всички ние се нуждаем от Исус. Никой не може да бъде спасен без Божията милост.

13. Първите християни – езичници в Деяния на Апостолите 8:26-27

Понеже самаряните са били смятани за второ качество (8:4-25), то този стотник е първият езичник, обърнал се към християнството (въпреки че този факт е бил неизвестен за много от църквата в Ерусалим, 11:18).

Инструкциите на ангела Филип да върви на изток към Газа сигурно са изглеждали странни за него (8:26). В Самария имаше много повярвали, но кого щеше да намери той на един безлюден път? Имаше два пътя, които водеха на юг от Ерусалим, един минаващ през Хеврон до Едом, а другият съединяващ крайбрежния път преди Газа и водещ към Египет, като и двата имаха километражни камъни, които отбелязваха пътя. Старата Газа представляваше един, чиито руини се намираха близо до днешните гръцки градове Аскелон и Новата Газа. Заповедта да се отправи на юг към един обезлюден град изглеждаше абсурдна. Но Бог много често е изпитвал вярата ни чрез абсурдни на пръв поглед заповеди (примерно Изход 14:16; 3 Царе 17:3-4, 9-14; 4 Царе 5:10).

"Етиопия" (един гръцки термин) е фигурирала в легендите на средиземноморските държави и сред митичната география като края на света, понякога простиращ се от далечния юг (цяла Африка, на юг от Египет, Етиопците с гъстата като вълна коса) до далечния изток (Етиопците с правата коса, идващи от южна Индия). Гръцката литература често е уважавала африканците като народ, възлюбен от боговете (гръцкият историк Ирод често ги нарича най-красивите хора), а също така и някои африканци, идващи на юг от Сахара, са били също известни на Римската империя. Най-често споменаваната от евреите и гръко-римската литература характерна черта на етиопците е била тяхната тъмна кожа (също спомената и в Стария Завет), въпреки че творците от древните средиземноморски държави описват други характерни африкански черти и разпознават разликата в цвета на кожата. Египтяните и някои други народи са били наричани „черните”, като сравнение с други по-светли народи от средиземноморието, но колкото по на юг се спускаме, по протежението на р. Нил, толкова кожата на хората придобива по-тъмен цвят, а косата става по-къдрава. Гърците са смятали Етиопците за пример за черни хора.

Тук се натъкваме на една типично африканска империя. Възможно е да бъркаме „Етиопия” със съвременна Етиопия, но това не може да се докаже. Царството Аксум е било мощна източноафриканска империя, която е приела християнството в началото на 300 година, по същото време, когато това е станало и с Римската империя. Империята, за която се говори тук, най-вероятно е нубийско царство, с тъмни хора, на юг от Египет, което в момента е Судан. "Кандака" (*kan-dak'a*) изглежда е било название на династия, управлявана от царицата на Империята Нубия. За нея се говори на други места в гръко-римската литература, а традицията споменава, че

майка кралица е управлявала по тези места. (Старите гърци са наричали цяла Нубия "Етиопия.") Нейното черно нубийско кралство е траело до 750 пр.Хр. Главни градове са били Метро и Напата. Това царство е било богато и е имало търговски връзки със севера. Рим се е сдобивал с пауни и други африкански богатства като е поддържал контакт с такива африкански кралства, а римското богатство е било открито при разкопките близо до Метро. Търговията е била разпространена навътре на юг. Бюст на Цезар е бил открит далеч на юг чак в Танзания. И въпреки това, търговските връзки с Рим са били ограничени и този стотник и неговото обкръжение вероятно са били сред малкото посетители от Нубия, дошли толкова далеч на север.

Този стотник от Нубия най-вероятно е бил езичник, „боящ се от Бога“. Въпреки че не винаги е било така (понеже Погифер е имал съпруга, Бит. 39:1 LXX), но евнусите са били кастрирани. Въпреки че те са били предпочитани за стотници на Юг, то евреите са им се противопоставяли и еврейското законодателство не е допускало евнусите до Израел. (Втор. 23:1). Законите са били постановени, за да се предотврати кастрирането на момчета в Израел. (Втор. 23:1). Но разбира се Бог е приемал евнусите. (Ис. 56:3-5, дори чужденците евнуси;). Един евнух от Етиопия, в Стария Завет, се оказва един от малкото съюзници на Еремия, който спасява неговия живот. (Ер. 38:7-13). Този африкански стотник беше първият християнин от нееврейски произход. Тази информация може да помогне в това да се твърди, че християнството не е само религия на Запада но след като произлиза от Евреите, тя става и вяра на африканците.

14. Павел проповядва на философи в Деяния на Апостолите 17:22-31

Павел „контекстуализира“ (бел.пр. *прави достъпна*) благата вест за своите читатели, показвайки им как тя има връзка със собствената им култура, без да е необходимо да се прави компромис с нейното съдържание. (Днес, ние често грешим по един или друг начин, като не успяваме да приложим културните особености или като не представяме точно библейското послание.) Павел говори на две групи от философи: стоици и на епикурейци (вероятно по-малобройната група). Неговата вяра няма много общо с епикурианството, но стоиците са имали доста допирни точки с християнската вяра.

Павел започва с някои допирни точки между християнството и езическите слушатели. Обичайно е било в началото на речта да се поднасят комплименти, като това е ставало в *уводната част*. На оратора не му е било позволено да ласкае Аеропага (водещите философи и водачи в образованието в Атина), но Павел е имал възможност да започне свободно, като прояви уважение. Думата "набожен" означава, че те са съблюдавали законите, а не че той е бил съгласен с тяхната религия. (Думата, използвана в Кинг Джеймс версията на Библията е „суеверен“, но тя няма същото значение.)

След това Павел преминава към по-обща неща. По време на напад, много преди времето на Павел, е нямало нито един олтар, който да може да умилостиви боговете. В края на краищата Атина е принасяла жертви на един неизвестен бог, който е помагал да устоят на бедствията. Тези олтари все още са стояли, а Павел ги използва като основа за неговата реч.

Павел използва техники от еврейски учители, които са се опитвали да обяснят истинския Бог на езичниците няколко века преди Павел. Непалестинските евреи понякога са напомняли на езичниците за това, че дори те самите имат един върховен Бог и че най-висшите им религиозни стремежи могат да намерят израз в Юдаизма. Стоиците са вярвали, че Бог прониква във всяко нещо и затова не може да бъде ограничен в храмовете (виж също Исая 66:1). Стоиците и гръкоговорящите юдеи са наблягали на това, че „Бог не се нуждае от нищо“, използвайки същата дума, която Павел използва в 17:25. Евреите и много от гърците са били съгласни с това, че Бог е творец и е определил времена и предели на заселените места (17:26). (Стоиците също са вярвали, че вселената периодично е преливала в бог, но това вярване няма нищо общо с Библията или с Юдаизма.)

Евреите обикновено са говорили за Бог като за баща, особено за неговия народ. Но гърците, евреите, които са били разпръснати сред гърците и някои християнски писатели от втори век говорят за Бог като за „баща на целия свят”, в смисъл на Творец. Въпреки че на други места Павел използва този термин по-конкретно, в този смисъл той възприема по-широко използвания смисъл на бащата като творец (17:28-29). Цитатът от Епименидес в 17:28 се появява в еврейските антологии и е полезен за това, че показва на езичниците истината относно Бог и твърде възможно е Павел да е научил тези неща точно там. (Гърците са цитирали Омир и други поети като доказателство за това, което говорят, по същия начин както евреите са цитирали Писанието.)

Но докато Павел е загрижен за това да открие най-доброто от езическото мислене, за да може да предаде благата вест, той същевременно е наясно къде точно благата вест е в несъгласие с езическото. Някои неща може да се дължат на семантиката, но Павел не би пренебрегнал същинските разлики. Въпреки че философите говорят за обръщение към философията в резултат на промяна в мисленето, те не са знаели за еврейската и християнската доктрина за покаянието пред Бог (17:30). В допълнение, гръцката идея за времето е, че то просто ще продължи, а не че ще има бъдеща кулминационна точка в историята в деня на съда, за разлика от библейската гледна точка (17:31). Накрая, гърците не са могли да възприемат бъдещето телесно възкресение. Повечето от тях просто са вярвали, че душата оцелява след смъртта. Затова проповедта на Павел за възкресението ги засяга най-много (17:31-32). Завършвайки, Павел беше повече заинтересован от това да спечели поне няколко от тези влиятелни хора, които да имат една искрена вяра в Христа (17:34) отколкото просто да убеди всички тях, че той е безобиден и споделя техните възгледи.

15. Павел приспособява древни разпоредби относно семейството в Ефесяни 5:21-6:9

Някои хора използвали пасажа от Ефесяни 6:5-9 заедно с дискусиите на гърците, римляните и арабите за робството, за да подкрепят робството, практикувано в Америка, но природата на робството, за която говори Павел би опровергала тяхното разбиране на този пасаж. Други използват 5:22-33, за да се отнасят към съпругите си по един неуважителен и унижителен начин, което тълкува по погрешен начин общия смисъл на този пасаж.

Този пасаж се отнася до старинен начин на писане, който се нарича „законали за семейството”, чрез който читателите на Павел биха се опитали да убедят евентуалните гонители, че същите не са нарушители. По времето на Павел, много от римляните са били обезпокоени от разпространението на „религии, идващи от Изток” (както поклонението пред Изис от египтяните, юдаизма и християнството), което според тях е щяло да подкопае традиционните семейни ценности на римляните. Членове на тези религии на малцинствата често се опитвали да подкрепят тези ценности като са използвали образец с увещания, който е бил разработен от философи, от Аристотел нататък.

От Аристотел нататък тези увещания са давали напътствия на главата на семейството как да се отнася към членовете на неговото семейство, особено как да ръководи жена си, децата си и робите си. Павел заимства този вид разсъждения от гръко-римските морални писания, дори следва тяхната последователност. Но за разлика от повечето древни писатели, Павел променя основата на тези закони: абсолютната власт на мъжа, който е глава на семейството.

Това че Павел ни запознава с тези семейни закони и ни дава наставление за взаимно подчинение (5:21) е нещо значимо. В онези дни е било обичайно жените, децата и робите да се подчиняват по различни начини, но това да се каже на всички членове на семейството, включително и на *pater familias*, *мъжът като глава на семейството*, да се покоряват един на друг е било нещо нечувано.

Повечето древни писатели са очаквали жените да се подчиняват на техните съпрузи, като са желали те да имат скромно и кротко държание. Понякога дори в брачните договори е имало цитати с изисквания за пълно подчинение. Това е правело впечатление на гръцките мислители, които не са могли да възприемат жените за равни на мъжете. Разликите във възрастта също са допринасяли за това несъответствие: съпрузите са били значително по-възрастни от съпругите си,

много често в гръцката култура разликата е била повече от десетилетие (като мъжете често са се женели около 30, а жените все още са били девойки под 20, дори в ранните юношески години).

В този абзац обаче, Павел адаптира традиционните закони по няколко начина. Първо, подчинението на съпругата е в основата в подчинението на християнина като цяло (на гръцки, в 5:22 дори глаголът „покорявам се” е заимстван от 5:21); покорството е християнски добродетел, но не само за съпругите. Второ, Павел се обръща не само към съпрузите, но и към съпругите, което повечето семейни закони не са правили. Трето, докато останалите семейни закони са казвали на съпруга как да накара съпругата да му се подчинява, то Павел просто казва на съпрузите как да обичат жените си. Накрая, Павел най-точно описва покорството като „уважение” (5:33). В същото време, понеже той свързва християнството със стандартите на неговата култура, то той всъщност преобразува ценностите на неговата култура като ги надминава. Павел се обръща към гръко-римската култура, но днес има много малко култури, които придават същото значение на покорството както по времето на неговата епоха. В наши дни християните прилагат Павловите принципи по различни начини, но тези принципи продължават да са в противоречие с много от практиките от нашите култури.

Нямало е нито един човек, който да не е бил съгласен с уводната част в 6:1-4: еврейските и римските писатели са били единодушни, че децата трябва да почитат родителите си и поне докато пораснат да им се подчиняват. В същото време гръцките и римските бащи и учители често са наставлявали децата посредством бой. Павел е сред малцинството от древни писатели, които предупреждават да не сме твърде сурови спрямо децата си (6:4). Трябва да се отбележи, че гръцкото и римското общество са били груби дори спрямо новородените бебета, защото едно пеленаче е било приемано за законно само тогава, когато бащата го признае. Бебетата са били изоставяни, деформирани, дори убивани. Първите християни и евреите единодушно са се противопоставяли на абортите и на изоставянето. Ефесяни 5 говори за дисциплината на по-младите от дома, както се говори и в семейните закони. Неподчинението може да се допусне само в някои изключителни случаи Disobedience (примерно 1 Царе 20:32), но Павел не смекчава традиционния римски възглед за подчинението на децата както го прави със съпругите и робите, защото Старият Завет също изисква подчинение на по-младите (Втор.21:18-21).

Най-накрая Павел говори за взаимоотношенията между роби и господари. Римското робство, за разлика от по-късното Европейско робство и по-голяма част от арабското робство, не е било въз основа на расови разлики. Римляните са били доволни от това да направят всеки един човек за свой роб. По времето на Павел са съществували различни видове робство. Изпращането като роб в мините или при гладиаторите е било просто един вид смъртно наказание. Много малко роби са оцелявали при такива условия. Робите, които са работели на полето са били бити, но през другото време са били като свободни селяни, които са били жестоко подтиснати и едва ли са може ли да се издигнат в обществото, въпреки че са представлявали основната част от населението на Римската империя. Въпреки това, домашните роби са живеели при по-добри условия от тези на свободните селяни. Те са можели да спечелят пари и доста често са откупвали свободата си. След като са били свободни те са се издигали, а техният бивш господар е бил длъжен да им помогне да успеят в обществото. Много освободени роби са ставали по-богати от аристократи. Класифицирането на робите в някои от по-богатите домакинства им е давало повече власт от тази на свободните аристократи. Примерно, някои благородници са ставали роби в дома на цезаря, за да подобрят социалното си и икономическото си положение. Семейните закони са се отнасяли и до робите и затова Павел пише на църквите в градовете, като робите към които се обръща са предимно домашни роби.

Господарите често са се оплаквали, че робите им са мързеливи, особено когато никой не ги надзирава. Павел насърчава усърдната работа като дава на роба нова надежда и нов мотив за неговия труд (6:5-8). (Като цяло, Павел вярва, че трябва да се подчиняваме на тези, които са на влас, когато това е възможно, за да имаме мир—виж Римляни 12:18; 13:1-7. Това обаче не означава, че ние трябва да работим, за да поддържаме такъв вид власт - виж 1 Кор. 7:20-23.) Павел казва, че робите, подобно на съпругите, трябва да се подчиняват на главата на

семейството, както се подчиняват на Христа (6:5), но отново той прави да се разбере, че това е двустранно задължение. Както робите така и господарите имат един и същи небесен господар. Когато Аристотел се оплакал от няколко философа, които смятали, че робството е нещо нередно, философите, които той цитира не са изразили своите твърдения толкова ясно колкото Павел го прави тук. Единствено една малка част от писатели в древния свят (много от които са били Стоици) са твърдели, че робите на теория са равни на техните господари, но Павел надминава дори и тази крайност. Единствено Павел стига до там да твърди, че на практика господарите правят за робите си онова, което и робите трябва да правят за господарите (6:9а). (Евреите са се противопоставяли на робството, но това е било само, защото те са се противопоставяли на личната собственост като цяло.)

Някои хора се оплакват и казват, че Павел е трябвало да се противопостави по-силно на робството. Но в малкото стихове, в които Павел засяга темата за робството, той съпоставя само практически теми за това как робите могат да се справят с тяхната ситуация, а не със самата институция, която узаконява робството—по същия начин, един служител или съветник днес може да помогне на някой да се освободи от някакво пристрастяване без да обсъжда законните начини, отнасящи се до това пристрастяване. Единственият начин да се освободят всички роби в цялата Римска Империя е било чрез масови войни, водени от робите, всички от които са завършвали с масови кръвопролития, без това да е водило до освобождение на робите. По онова време християните са били преследвано малцинство, които са можели да премахнат робството единствено чрез това да убедят повече хора в тяхната кауза и да преобразят ценностите на империята (по този начин се разпространява аболиционизма през осемнадесети и деветнадесети век във Великобритания). При това, ако това конкретно послание е било написано като критика към една социална несправедливост (което не е целта на това конкретно послание, въпреки че тази тема възниква и в други библейски пасажи), то човек не би започнал да пише критика за домашните роби, но по скоро би започнал с робите, работещи в мините и след това би преминал към свободните селяни и робите на плантацияте. Дори една насилствена революция не би могла да сложи край на робството в Римската Империя. Във всеки случай, онова, което Павел казва несъмнено ни кара да разберем каква щеше да бъде неговата позиция ако бяхме повдигнали теоретично въпроса за отмяна на робството. Хората са равни пред Бог (6:9), следователно, робството е против Божията воля.

16. Исус смърря самонадеяните в Откровение 3:15-18

Лаодикия е била една от важните фригийски градове по римско време. Тя е била столица на кабриатската общност, която е включвала поне 25 града. Тя също е била и най-заможния град във Фригия и особено много е благоденствала по онова време. Тя е била на 10 мили от град Колос и се е конкурирала с Антиохия във Фригия. Градът е бил отражение на езическата култура на Средиземноморието: Зевс е бил главното божество-покровител, но лаодикийците също са имали храмове на Аполон, Асклепий (богът на изцелението), Хадес, Хер, Атина, Серапис, Дионис и на други божества. Изглежда, че църквата е споделяла ценностите на тогавашната култура и нейната арогантната самонадеяност относно неща, свързани с нейното благоденствие, облекло и здраве е била предизвикана от Исус в 3:17-18. Лаодикия е била проспериращ търговски център. В резултат на голямата гордост от придобитото богатство, Лаодикия е отказала да помогне на жертвите от земетресението в Рим през 60 г. сл.Хр., който се е възстановил със собствени ресурси. Тя е била известна също и с текстилната промишленост (особено с черната вълна) и с медицинското училище, с лекарството за уши и с прочутия мехлем за очи. Духовната страна е липсвала на лаодикийската църква, която е била отражение на тази култура, за разлика от всичко външно, в което Лаодикия е имала увереност.

Една от областите на живота, в които лаодикийците не са били независими е било водоснабдяването. Лаодикия е трябвало да доставя вода от друго място и докато тази вода е стигала до нея, то тя е била пълна с утайка. Лаодикия е имала лоша слава заради водата си. Исус говори за температурата на водата: те са били хладки, нито топли, нито студени. Това не означава, както твърдят някои, че горещата вода е нещо хубаво, а студената – лошо. Исус не искаше

лаодикийците да бъдат „топли или студени“, а само добри. Студената вода е била предпочитана за пиене, а горещата за къпане (понякога такава вода се е пиела и на банкети), но естествената хладина на местната вода (за разлика от горещата вода, която е била на разположение в близкия град Хиераполис или студената вода от околните планини) е била нещо, за което местните жители, повечето от които са били финансово задоволени, са се оплаквали. Исус казва: "Ако беше топъл (подходящ за къпане) или студен (подходящ за пиене), то ти щеше да си полезен, но това, което си в момента е нещо отвращаващо. Аз имам чувства спрямо теб, подобно на чувствата, които ти изпитваш към водоснабдяването – ти ме отвращаваш."

Заключение за културната среда

Горните примери за културната среда са просто модели, но най-вероятно те ви дават апетит за повече неща. Средата хвърля светлина върху всеки отказ в Библията. Това, разбира се е цел, а не проблем, с който би се съгласил всеки един преводач. Павел осъзнава, че ние "отчасти знаем и отчасти пророкуваме" (1 Кор 13:9)—някои текстове са ни неясни (но има много други, които да ни заангажират вниманието докато разберем по-неясните пасажи). Никога няма да разберем всичко докато Исус не се върне и затова трябва да проявяваме щедрост, когато имаме разногласия с другите, чиито заключения се различават от нашите. Това ни връща към предишните ни коментари: съсредоточете се върху това, което е най-важно и което е трудно за оспорване, а с подробностите се оправяйте след това, както можете.

В следващото издание:

Вид жанр: Повествование

Бележка на редактора

Първоначално професор Кийнър създаде този курс по херменевтика за работа в Нигерия, а не за официално издаване. Тъй като той имаше желание да разпространи този курс сред по-голяма публика, той даде разрешение за публикация в списание *Pneuma Review*. Тези уроци ще са също на разположение на адрес: www.PneumaFoundation.com Доктор Кийнър дава разрешение и на други хора да използват този материал в случай, че същият не се използва за комерсиални цели и потребителите запазят източника от където са го взели.

Част от този курс продължава след следните препоръчителни материали: *Как да четем Библията такава каквато е* от Гордън Фи и Дъглас Стюарт (Zondervan). *Откровение, NIV Application Commentary* от Крег С. Кийнър (Zondervan, 1999).

Крег Кийнър, доктор, професор, който преподава Новия Завет в семинарията „*Eastern Seminary*“. Той е автор на десет книги, включително и на *Дарба и Дарител: Святият Дух за днешното общество* (*Baker Academic, 2001*), женен е за *Д-р Медин Мусунга Кийнър*.

Този текст е публикуван в списание *Pneuma Review*, зима 2005. *Pneuma Review* е списание, което се издава на всеки четири месеца и съдържа статии по теология, подходящи за петдесатни/ харизматични служения и водачи.